

TERMINOLOGICKÉ NEOLOGIZMY MARTINA HEIDEGGERA

RENÁTA KANICHOVÁ, Katedra jazykov FiF UK, Bratislava

KANICHOVÁ, R.: Terminological Neologisms in Martin Heidegger
FILOZOFIA 63, 2008, No 2, p. 109

Understanding the intellectual structure of Heidegger's philosophy, famous for its unique language, requires inventive interpretative and translational efforts, especially in appropriately decoding its special terminological neologisms. The paper focuses on unveiling the specific aspects of Heidegger's idiolect, on the semantic and context analyses of the selected neosemantisms, the discussion of the adaptation and specialization processes of ordinary lexemes and etymons, as well as intentional using of the genetic motivation. The procedures and various ways of constituting the terminological neologisms are presented. Attention is paid also to the terms with an atypical configuration of the word-making means, and to the unconventional two-word constructions. In addition to reconstructing the meaning of Heidegger's neosemantisms their translation is also considered. Some appropriate Slovak equivalents are suggested, mainly those related to similar terms.

Keywords: Terminological neologism – Ordinary Appellative – Semantization – Synchronic and genetic motivation – Semes structure – Context analysis

Filozofický odkaz Martina Heideggera je opradený rúškom mysterióznosti, najmä v spätosti s jeho svojráznym, ezoterickým tvorením filozofických termínov. Pri produkcii terminologických neologizmov sa Heidegger riadi princípom, podľa ktorého zmyslom skutočnej filozofie „nie je hovoriť o veciach tradičnými pojmami na základe prevzatého tradičného filozofického stanoviska, ale otvoriť nové oblasti a prostredníctvom produktívneho tvorenia pojmov urobiť z týchto oblastí doménu filozofie“ ([13], 14). V duchu tejto ambície vznikli sémanticky netradičné a formálne mnohokrát neštandardne utvorené filozofické termíny, predstavujúce nominácie podstatných znakov ľudskej existencie, ktoré sa konštituovali prevažne s oporou o slová a slovotvorné prostriedky bežného jazyka (*Gerede, Neugier, Schuld*). Ich fundament netvorí svet ako objekt, ale človek, jeho vnútorný život, hlavné emočné pocity, citové zážitky, stavy, nálady či úzkosti (*Befindlichkeit, Geworfenheit, Grundstimmung*).

Pri analýze príslušného terminologického fondu reflektujeme poznatok, že filozofické myslenie protagonistu nemeckého existencializmu je pevne zviazané s nemeckým jazykom, ťaží z poznávacieho potenciálu bežnej lexiky a tvorivo využíva slovotvorné spôsoby a postupy, ktoré neraz vyúsťujú až do svojvoľného porušovania jazykovej normy. Heidegger svojou terminologickou aktivitou obohacuje terminologický subsystém filozofie o nové výrazové prostriedky. Prenikavý um a objavný prístup k jazyku odrážajú nielen vyspelé jazykové a kultúrne vedomie tohto filozofa, ale aj ľubovôľu na viacerých rovinách jazykového systému. Cieľom tohto príspevku je poukázať na dôležité stránky Heideggerovho idiolektu, na jedinečný inovatívny prístup k tvoreniu termínov a vyzdvihnúť niektoré špecifické spôsoby a postupy ich konštituovania aj vo väzbe na translatické problémy.

1. Všeobecná charakteristika Heideggerovej terminológie. Prevrtné zmeny v Heideggerovom terminologickom systéme, ktoré sprevádza hypertrofia neologizmov, sú stimulované úsilím prezentovať nové chápanie dejín filozofie, revidovať poslanie filozofie a sprístupniť nový tematický plán, ktorým je skúmanie bytia súcna, resp. zmyslu bytia vôbec. Obrat vo filozofickej reflexii tohto filozofa sa premieta do pružnej a originálnej produkcie termínov-existenciálov, ktoré pomenúvajú nové skutočnosti, pojmy a problémy výlučne s orientáciou na život človeka. Záhadnosť existenciálov vzhľadom na ich značnú formálnu rôznorodosť, nezvyčajný explanačný potenciál a exkluzívnosť vo vzťahu k využívaniu nemeckého jazyka sa umocňuje pri pokusoch o preklad Heideggerovho diela. Translatologické problémy, ako ďalej ukážeme, majú do veľkej miery na svedomí jazykové i mimolingvistické činitele.¹ Spoločné dekodovanie neosémantizmov vyžaduje od prekladateľa znalosť Heideggera v kontexte jeho filozofickej tvorby, špeciálnu interpretačnú schopnosť i jazykovú flexibilitu (jazykový cit a dôvtip).

Sémantické a tvarové neologizmy s nekonvenčnou významovou a formálnou štruktúrou sa vyznačujú jednak rôznym stupňom terminologizácie, jednak sú charakteristické novosťou, nevžitosťou a neustálenosťou. Prechodnosť terminologických neologizmov má v nejednom prípade vplyv na oslabenie ich systemizačnej funkcie. Lexikálna variabilita sa pritom vzťahuje tak na význam, ako aj na formálnu štruktúru termínu. Fenomén prechodnosti termínov sa zvykne klasifikovať aj z aspektu statickosti, resp. dynamickosti jednotlivých filozofií. Statickosť sa spája s tendenciou tvoriť stabilné a hierarchicky usporiadané terminologické systémy, kým dynamickosť – typická najmä pre Hegelovu a Heideggerovu filozofiu – svedčí o opačnej tendencii. Charakterizuje ju konflikt medzi ustálenosťou terminologického fondu a porušovaním tejto zásady. K jej typickým znakom patrí okrem iného terminologický formalizmus, t. j. nadmerné a vecne neadekvátne plynutie termínmi a formálnymi novotvarmi, ako aj prílišná explicitnosť termínov (*Jemeinigkeit, Bewendenlassen, Zuendekommensein*). S týmto javom súvisí aj nerovnorodosť termínov v zmysle hierarchizácie terminológie. Práve v spätosti s nadmernosťou pomenovaní je u Heideggera značne problematické rozlišovanie medzi centrálnymi a periférnymi termínmi na jednej strane a kvázi-termínmi či neterminologickými pomenovaniami na strane druhej. Táto situácia spolu s výskytom terminologických synonym a okazionalizmov nadmieru sťažuje interpretačné úsilie i prácu prekladateľa.

Pri riešení aktuálnych translatologických problémov je preto prospešné zohľadniť poznatok, že status termínu závisí od miery pojmovosti príslušného pomenovania.² Pri sporných otázkach môže byť nápomocná kontextová analýza, ktorá, odhaľujúc význam pomenovania v závislosti od jeho použitia v reči, sprostredkúva obraz o celom spektre

---

¹ V súvislosti s prekladmi svojich prác Heidegger tvrdí, že tak, ako nemožno prekladať básne, nemožno preložiť ani myslenie. *Zur philosophischen Aktualität Heideggers*. 1992, s. 113.

Na skutočnosť, že Heidegger si bol vedomý problematickosti prekladu svojho diela do iného jazykového kódu, poukazuje aj T. Münz [12]. Uisťuje, že ak by aj bolo možné pretlmočiť Heideggera do iného jazyka, nešlo by o preklad, ale iba o výklad, ktorý by slúžil ako podklad na pochopenie nemeckého originálu.

² V kontexte Heideggerovho „fenomenologického“ prístupu k základným, spontánne utvoreným jazykovým jednotkám s bežným významom je štandardný metodický postup aplikovateľný len selektívne.

významotvorných prvkov termínu.³ Základom analýzy sú kontextové relácie, vzťah termínu k jeho bezprostrednému okoliu, pričom funkciu pomenovania určuje gnozeologicko-komunikačná povaha termínu. Poznávacia hodnota kontextovej analýzy spočíva v tom, že na základe rozboru kontextov, ktoré poskytujú cenné údaje o autentických kontextových reprezentáciách termínu, možno stanoviť požiadavku konštantne zachovávať v danom texte zvolený substituent, alebo rozhodnúť o prípustnosti synonymického nahrádzania príslušného termínu.

2. Dasein – Daseiendes – Seiendes – Leben. Istú inkonzekventnosť (pri pohľade na celé dielo) možno pozorovať už v používaní uvedených centrálnych termínov. Významová rozkolísanosť sa vzťahuje najmä na dvojicu kľúčových existenciálov *Dasein* a *das Seiende*, ktorými Heidegger označuje primárne ľudský život, t. j. človeka v jeho bytí, no niekedy aj svet a prírodu. Významy oboch existenciálov sa vyznačujú kolísavou extenziou, preto nie je vždy zjavné, či v danom komunikáte ide o terminologické synonymá, alebo o sémanticky autonómne termíny. Nepochybne so zámerom precizovať a diferencovať zavádza v *Sein und Zeit* (SuZ) špecifikačné prívlastky *daseinsmäßiges* a *nichtdaseinsmäßiges Seiendes*, predstavujúce osobitný prípad terminologizácie. Ľudský život, človeka-jednotlivca (*Dasein*) a ostatných ľudí (*Mitdasein*) zahŕňa pod pojem *daseinsmäßiges Seiendes* (súčno s charakterom pobytu). Všetko neživé označuje kontrastnou terminologickou jednotkou *nichtdaseinsmäßiges Seiendes*.

Sám existenciál *Dasein* sa z hľadiska svojskej nominácie posudzuje ako nie celkom náležitý.⁴ Vysvetlenie tejto nedostatočnosti je prosté: ide o nesúlad medzi obsahovou súvislosťou termínu a príslušného pojmu, teda o nesprávnu orientáciu termínu. Štruktúra termínu *Dasein* nekoreluje s logicko-gnozeologickou štruktúrou pojmu DASEIN, inými slovami, v štruktúre pomenovania nie sú zachytené tie logické predikácie, ktoré by explicitne vyjadrovali obsahové zložky pojmu. S týmto faktom súvisí aj problematický „preklad“ existenciálu *Dasein*, resp. výskyt viacerých odchodných substituentov: *pobyt, tu-bytie, ľudská realita, bytosť, ľudský život*. Širšie spektrum navrhovaných ekvivalentov vnímame ako dôsledok odlišnej interpretácie pojmového významu a favorizovania iného aspektu v každom jednotlivom prípade, čo má za následok obmenu konštitutívnych prvkov významového jadra termínu. Uvedené substituenty sa líšia komplexom významových prvkov a ich usporiadaním v sémovej štruktúre.

J. Patočka substituuje *Dasein* českým ekvivalentom *pobyt*, v ktorom dominuje aspekt časopriestorovej determinácie ľudskej bytosti. Akcentuje sa v ňom encyklopedický prvok, t. j. „určenosť ľudskej existencie miestom a časom“ a temporálny významový prvok, t. j. „dočasnosť ľudskeho života“. Niektorí filozofi (Holata, Münz) nepokladajú *pobyt* za optimálne riešenie; ani slovenské substituenty *tu-bytie* (Bodnárová, Valehrach) a *ľudská realita* (Bodnár, Macháček) nie sú podľa nich vyhovujúce.⁵ *Dasein*, objasňuje L. Holata, predstavuje „prítomné vedomie, analyzované ako bytie“. Označuje „aktuálnosť zážitkov človeka a jeho obsahovým ekvivalentom je... trpiace, pociťujúce, starajúce sa ve-

---

³ Porovnaj inštruktívny komentár L. Holatu ([17], 193) o paralelnom výskyte rovnozvučných termínov a netermínov v rôznych filozofických komunikátoch.

⁴ Porov. ([11], 740 – 745).

⁵ Porov. ([6], 148).

domie“ ([8], 76). *Tu-bytie* je slovotvorný kalk a ako taký kopíruje slovotvornú štruktúru nemeckého pomenovania. Jeho slabinou je zúženie významu ([6], 148). Združené pomenovanie *ľudská realita* reflektuje síce obsahové súvislosti termínu, dané koncepciou fundamentálnej ontológie, ale príslušný substituent má vzhľadom na nemecký termín širší význam. Adekvátnejším domácim náprotivkom, čo do obsahu a formy (prihliadajúc na vlastnosť derivatívnosti termínu, t. j. na možnosť vytvoriť adjektívny tvar *bytosť*), je podľa T. Münza i L. Holatu *bytosť*. Navrhovaný substituent korešponduje s Heideggerovým výkladom *Dasein*, keďže ide o ľudskú bytosť, ktorá sa definuje cez vedomie, reč, rozum a aktívny spôsob života. Ak by sa prijal ekvivalent *bytosť*, existenciál *das Dasein* by sa dal substituovať termínom *bytosť*, *Mitdasein* výrazom *spolubytosť* (analogicky k výrazom spolubesedník, spolubojovník) a *Mitsein* ekvivalentom *spolubytie*. *Das Seiende* sa substituuje termínom *súcno*. Valehrach zaviedol novotvar *jestvujúcno*, ktorý je vzhľadom na tradičný pojem SÚCNO a rovnomenný termín *súcno* príhodnejší ([19], 296, 339).

Primeranosť domácich náprotivkov by však bolo potrebné skúmať vo vzťahu k ich začleneniu do súboru kontextov, t. j. vzhľadom na mieru ich adaptability v celom komplexe príslušného komunikátu. Mohlo by totiž dôjsť k situácii, keď sa zavedený ekvivalent – vo väčšine prípadov vyhovujúci – zrazu prejaví ako nenáležitý. Náhodne vybraný citát z diela *Sein und Zeit*, na ktorom demonštrujeme takýto prípad, zvyrazňuje toto nebezpečenstvo. Vo vete „Die Angst ängstet sich um das nackte Dasein als in die Unheimlichkeit geworfenes“ ([3], 343) sa zameriame na syntagmu *das nackte Dasein*. Kým vo väčšine dvojslovných pomenovaní je *bytosť* akceptovateľným pendantom k *Dasein*, v citovanom príklade by boli príliehavejšími ekvivalentmi *život* alebo *existencia* (*holý život*, *holá existencia*). Vzhľadom na *Leben* a *Existenz* však ani tieto ekvivalenty nie sú uspokojivým riešením.

Na identickosť *Dasein* a *Leben* z hľadiska ich významu a používania v Heideggerovom ranom období a tiež vzhľadom na ich rozlišovanie, resp. preferovanie *Dasein* pred *Leben* poukázali v minulosti viacerí filozofi. Z výkladu G. Figala ([2], 38) plynie presné určenie dištinkcie týchto termínov. Sémantická zhoda medzi *Dasein* (ak sa vychádza zo slovesného infinitívu a z jeho významu „žiť“⁶) a *Leben* je daná tým, že v oboch termínoch je implicitne prítomný dynamický moment – pohyb ako znak života. *Dasein* navyše zahŕňa aj isté zotrúvanie, prítomnosť (byť pri), ako aj istý druh pozornosti, t. j. intencionalnosť vo vzťahu k časovosti. Na margo prechodnosti termínov Figal dôvodí, že zdrojom nestálosti v ich používaní, ktorá miestami vyúsťuje až do významovej dvojznačnosti, je Heideggerovo systematické aplikovanie metódy deštrukcie.⁶

3. Sémantické neologizmy. Heideggerove neosémantizmy by bolo treba vzhľadom na ich hojnosť, rôznorodú povahu a hierarchickosť skúmať systematicky. Obmedzený rozsah príspevku umožňuje iba naznačiť najmarkantnejšie typy a načrtnúť jedinečné spôsoby sémantizácie. V súvislosti s analýzou Heideggerovho štýlu uvažovania F. Novosád upozorňuje na jeden z fundamentálnych princípov, tvrdiac, že zámerom tohto filozofa bo-

---

⁶ Neidentickosť termínov *Dasein* a *Leben* Heidegger explicitne vyzdvihuje v *Sein und Zeit* ([3], 50). Ako diferenčný znak uvádza konflikt medzi ontologickou vymedzenosťou a ontologickou nevymedzenosťou.

lo na základe rekonštrukcie implicitného, predpojmového prinavrátit' základným pojmom ich autenticnosť. Idea genetickej nadväznosti na predvedecké pojmy je u Heideggera motivovaná presvedčením, že „slová (to, čo sa konštituuje spontánne) sú vnímavejšie voči skutočnosti ako pojmy (výsledok reflexie)“ ([13], 42, 75). V súlade s týmto princípom Heidegger podrobuje slová so všeobecnou referenciou kritickej analýze, uplatňujúc pritom nielen synchronný, ale aj diachrónny prístup, využívajúc raz synchronnú, inokedy genetickú (temporálnu) motiváciu. Iba dôslednou analýzou sémických štruktúr rovnozvuchných lexém (bežných apelatív a súbežných termínov) možno odhaliť mieru významovej kongruencie paralelných lexikálnych jednotiek, resp. mieru zachovania významových prvkov v príslušných termínoch a postihnúť povahu významovej dištinkcie.

Uplatnením diachrónneho prístupu s tvorivým využitím starších jazykových prostriedkov národného jazyka na terminologické účely Heidegger originálnym spôsobom ťaží z poznávacej potencie nemeckých etymónov. Špecifikáciou pôvodného významu produkuje sémanticky nezvyčajné termíny, ktoré stavia do protikladu k synchronnej slovej zásobe nemeckého jazyka. Tento postup možno charakterizovať ako smerovanie od revitalizácie zastaraných slov a ich významov k ich intelektualizácii a terminologizácii.

3.1. Man. K najproblematickejším neosémantizmom, a to z hľadiska explanácie i translácie, patrí existenciál *Man*.⁷ Na pozadí dichotómie dvoch modov bytia – autentična a neautentična (*Eigentlichkeit/Uneigentlichkeit*) – Heidegger rozvíja úvahu o tom, kto je subjektom každodenného života. Je ním izolované individuum, alebo kolektívna anonymita? V horizonte existenciálnej ontológie subjektom každodennosti je *Man*. Existenciál *Man* reprezentuje kolektívnu anonymitu, ktorá pohlcuje človeka v jeho každodennom bytí, ujíma sa zodpovednosti za všetko rozhodovanie a hodnotenie, odosobňuje človeka a poskytuje mu zdanlivú istotu: útočisko vo všednosti, priemernosti a neosobnosti. Ak človek chce prekonať neautenticnosť svojho bytia a vrátiť sa k dejinnosti svojho autentického bytia, t. j. k pravému spôsobu existencie, musí prijať strach zo smrti. Pripustenie *bytia k smrti* je zárukou, že sa človek vymaní zo zajatia kolektívnej anonymity, z priemernosti *Man*, v ktorej sa odcudzil sebe samému. Ak si všimneme bližšie doložené kontexty,⁸ zistíme, že bezprostredné okolie skúmaného existenciálu tvorí množina koncep-

⁷ Interpretácia pojmu MAN delí filozofov na dva tábory. Jedni vysvetľujú analýzu tohto pojmu ako kritiku kultúry a spoločnosti v období liberálnej demokracie a daný pojem traktujú ako „negatívny modus starostlivosti“ ([10], 119), pri ktorom subjekt stráca svoju autenticitu tým, že prenecháva možnosť rozhodovať o sebe druhým. Iní ho posudzujú kladne, ako „pozitívny stav pobytu“ ([16], 443): v *Man* netreba vidieť iba závislosť, ale aj ústretovosť a pomoc, a to najmä v kritických časoch. Tematický a výkladový rámec, vymedzený polárnymi kategóriami autenticnosť – neautenticnosť, podľa nášho názoru jednoznačne ohraničuje interpretačné pole. Pozitívna explikácia pojmu MAN prekračuje Heideggerov koncepčný rámec, a je preto legitímna iba v zmysle novej myšlienkovvej konštrukcie.

⁸ (1) In dieser Unauffälligkeit und Nichtfeststellbarkeit entfaltet das Man seine eigentliche Diktatur ([3], 126).

(2) Das Man, das kein bestimmtes ist und das Alle, obzwar nicht als Summe, sind, schreibt die Seinsart der Alltäglichkeit vor ([3], 127).

(3) „Das Man hat selbst eigene Weisen zu sein. Die genannte Tendenz des Mitseins, die wir die Abständigkeit nannten, gründet darin, daß das Miteinandersein als solches die Durchschnittlichkeit besorgt. Sie ist ein existenzialer Charakter des Man“ ([3], 127).

(4) Abständigkeit, Durchschnittlichkeit, Einebnung konstituieren als Seinsweisen des Man das, was wir als »die Öffentlichkeit« kennen ([3], 127).

to⁹ (podčiarknuté výrazy) so strategickým významom. Štandardné i špeciálne textové nominácie konštituuju špecifický tematický rámec a prostredníctvom ich vzťahov k *Man* daný existenciál významovo štruktúrujú a špecifikujú. Na artikuláciu podstaty *Man* slúži substitučný ekvivalent *die Seinsart der Alltäglichkeit* (pozn. 8, (2)), ktorým sa aktualizuje relevantný významový komponent – bytie v každodennosti. Koncepty *Abständigkeit*, *Durchschnittlichkeit* a *Einebnung* (pozn. 8, (4)) reprezentujú tri určujúce spôsoby bytia verejnosti. Viazže sa na ne bežné poznanie, základom ktorého sú vlastnosti ako oficiálnosť (oficiálna, všeobecná mienka), priemernosť (to, čo sa vo všeobecnosti vníma ako obyčajné, všedné) a rovnosť (to, čo má platnosť pre všetkých bez rozdielu). Výrazom *Seinsentlastung* (odlehčovanie) a slovným spojením *Tendenz zum Leichtnehmen und Leichtmachen* (tendencie k lehkomyšlnosti a ľadabylosti) sa asociujú predstavy o spôsobe pomoci *Man* v bežnom živote. Koncepty *Selbst* a *Man-selbst* (pozn. 8, (7)) vystupujú v kontexte ako súvzťažné jednotky s *Man*. Prezентujú dve svojou povahou protikladné formy bytia: autentické bytie, t. j. skutočné, pravé ja, a neautentické bytie čiže identitu stratenú v kolektívnej anonymite. Vzhľadom na zjavnú obsahovú súvislosť uvedené termíny utvárajú triádu: *Selbst – Man – Man-selbst* (identita – anonymná identita – anonymita). Stručná kontextová analýza priblížila obsahovú stránku existenciálu *Man* a s ním spojené chápanie fenoménu autenticity. *Man* označuje teda bližšie neurčený všeobecný subjekt s charakteristickou vlastnosťou pohlcovať individualitu osobnosti. Pôsobením *Man* sa subjekt „desubjektívizuje“ a špecifické rozdiely medzi konkrétnymi subjektmi sa stierajú.

Existenciál *das Man* vznikol konverziou, využitím „predpojmového, mimetického prvku jazyka“ ([1], 3533) v podobe osobného, bezrodového, neurčitého zámena stredného rodu, „man“,¹⁰ ktorým sa v bežnom jazyku označuje neurčitý, bližšie nešpecifikovaný subjekt a identifikujú sa ním ľudia vo všeobecnosti (spoločnosť, verejnosť). Slovenčina nemá príslušný zámenný ekvivalent, daná lexéma sa substituuje všeobecným podmetom.¹¹ Novoutvorený pojem označujúci neautentickosť bytia pomenoval Heidegger neštandardne, profitujúc zo sémantickej vágnosti osobného neurčitého zámena „man“. Pri jeho konštituovaní dochádza k revízií lexikálneho pojmu. Sémantický príznak z lexikálneho významu ⟨ktosi, niekto⟩ sa spoje zachováva, ale v abstraktnom podobe významového

(5) Weil das Man jedoch alles Urteilen und Entscheiden vorgibt, nimmt es dem jeweiligen Dasein die Verantwortlichkeit ab ([3], 127).

(6) Das Man e n t l a s t e t so das jeweilige Dasein in seiner Alltäglichkeit. (...) mit dieser Seinsentlastung kommt das Man dem Dasein entgegen, sofern in diesem die Tendenz zum Leichtnehmen und Leichtmachen liegt ([3], 127 – 128).

(7) Das Selbst des alltäglichen Daseins ist das Man-selbst, das wir von dem eigentlichen, das heißt eigens ergriffenen Selbst unterscheiden ([3], 129).

⁹ V súčasnej lingvistike sa v súvislosti s vysvetľovaním podstaty lexikálneho významu, s vymedzovaním rozdielov medzi jazykovým a mimojazykovým významom a ich vzájomných vzťahov rozlišuje medzi pojmom (myšlienková jednotka) a konceptom (znalostná jednotka). Koncept sa chápe ako obsahovo špecifická kognitívna štruktúra.

¹⁰ Pri tvorbe neologizmov nachádzal Heidegger inšpiráciu v slovníku bratov Grimmovcov: *Deutsches Wörterbuch von Jacob Grimm und Wilhelm Grimm*. Leipzig. 1971.

Význam lemy „man“ sa tu vymedzuje šiestimi semémami, pričom sa uvádzajú početné a relatívne rozsiahle exemplifikačné kontexty. Podnetná bola pre Heideggera najmä piata seméma: 5) man *schließt in seiner unbestimmtheit ein bestimmtes subject mit ein*. a) *ein ich, wenn dasselbe nicht ausdrücklich hervorgehoben, nicht von einer allgemeinheit oder unbestimmtheit völlig losgelöst werden soll*.

¹¹ Man sagt. (*Vraví sa/vravia*); Man könnte glauben... (*Človek by myslel/mysleli by sme...*).

prvkov sa termín oproti netermínu sémanticky obmieňa. Nová obsahová dimenzia termínu je výsledkom procesu špecifikácie, konkretizácie a zosobnenia: *Man* má význam všeobecného, neosobného „ja“.

Analyzovaný existenciál nepredstavuje iba ťažko preložiteľný, ale aj derivačne málo flexibilný termín. Ani český („ono sa“), ani slovenský náprotivok (*sa*) nie sú z hľadiska postulovaných ideálnych vlastností termínov vyhovujúce. V kontexte s terminologickými princípmi sme uvažovali substituovať *Man* domácim ekvivalentom *priemernosť* a súvzťažný termín *Man-selbst* ekvivalentom *spriemerované ja*. Jednoslovný termín vzhľadom na derivatívnosť síce vyhovuje kritériám substituovateľnosti, ale obsahovo sa nemecký termín a domáci náprotivok, udávajúci mieru istej kvality, neprekrývajú. Sémanticky bližšie sú *uniformita* a *uniformná identita*, keďže vlastnosťami, na ktoré poukazujú (rovnakosť, jednotný ráz, nevýraznosť), vystihujú charakter *Man*, no neoznačujú rodový pojem. Jednoslovný termín *anonymita* a združené pomenovanie *anonymná identita* sú nemeckému *Man* významovo najbližšie, avšak i tieto ekvivalenty ponímame iba ako kompromisné riešenie. Najprimeranejšie je dvojslovné pomenovanie *kolektívna anonymita*, ale vzhľadom na *Man-selbst* je tiež nevyhovujúce. Uprednostnenie týchto dvoch ekvivalentov pred ďalšími návrhmi, ako napríklad *neosobný svet*, *neosobná sféra*, *šedá masa*, nesúvisí iba s vlastnosťou derivatívnosti, ale aj s možnosťou bezproblémového uplatnenia termínu v texte.

3.2. Zeitlichkeit. Terminologické abstraktum *Zeitlichkeit* sa vyznačuje nezvyčajnou paralelnou dvojjazyčnosťou. Ide o polysémický termín s dvoma v súčasnosti platnými, navzájom vecne súvisiacimi paralelnými definičnými vymedzeniami. Prvý význam sa vzťahuje na tradičný pojmový korelát ZEITLICHKEIT, označujúci základnú povahovú črtu všetkého jestvujúceho: časovú ohraničenosť, prechodnosť, dočasnosť. Uvedená vlastnosť je pomenovaním základnej povahovej črty objektov primárne materiálnej skutočnosti. Podstatným znakom takto ponímanej časovosti je odosobnenosť času.

Druhý význam sa spája s Heideggerovou ekstatickou jednotkou *Zeitlichkeit*. Je vyjadrením vzťahu k pominuteľnosti ľudského života na základe uvedomenia si zmyslu života. Základom významového jadra tohto neosémantizmu je ontologické vymedzenie subjektivity. V novoutvorenom pojme ZEITLICHKEIT je obsiahnutá základná štruktúra subjektivity, manifestujúca sa vo vzťahu človeka (ktorému je imanentné vedomie času) k tejto vlastnosti. Časovosť sa tu poníma z hľadiska „časujúceho“ subjektu ako relácia a bez tohto formálneho aspektu v zmysle filozofie existencie nejestvuje pojem času ([18], 190). Cez prizmu antropologického chápania *časovosť* (ktorá sa odhaľuje ako zmysel autentickej starosti a v kontexte s ňou ako vzťah človeka k sebe samému) predstavuje bytostný, zosobnený čas. Špecifikačnými prívlastkami *eigentliche/uneigentliche Zeitlichkeit* Heidegger explicitne rozlišuje dva druhy temporálnosti, pričom diferenčným kritériom je konečnosť. Kým s autentickou časovosťou sa spája konečnosť, nekonečnosť v súlade s tradičným a bežným chápaním času je atribútom neautentickej časovosti. Vlastnostným príznakom konečnosti sa zreteľne odhraničuje odborné od laického a tradičné od novodobého chápania príslušného pojmu.

Nakoniec ešte úvaha translátologického charakteru. Ktorý domáci náprotivok lepšie vystihuje existenciál *Zeitlichkeit*: *časovosť*, alebo *časnosť*? „Časovosť“ označuje časovú súvislosť, aktuálnosť deja, ale aj chronologickú postupnosť, kým „časnosť“ (odísť z čas-

nosti na večnosť) znamená dočasnosť, pominateľnosť a viaže sa na pozemský život (KSSJ). V kontexte s antropologickým ponímaním *Zeitlichkeit* je otázne, či *časnosť* s väzbou na bytie človeka v čase, ktoré má svoj začiatok a koniec a podstatou ktorého je najhlbší zmysel života, nie je vhodnejší než *časovosť*. Z perspektívy existenciálnej charakteristiky pobytu, v ktorej dominuje idea príslušnosti k dobe, k určitému „dnes“ v zmysle aktuálnosti, plynutia a obmedzeného trvania, *časovosť* sa javí ako primeraný termín. Medzi oboma výrazmi je inkluzívny vzťah: *časovosť* zahŕňa *časnosť*.

3.3. Jemeinigkeit. Daný existenciál, ktorý na prvý pohľad zaujme nezvyčajnou slovo tvornou stavbou, nemá lexikálny pendant v bežnom jazyku. Heidegger ním pomenúva základnú črtu existenciálnej štruktúry nového pojmu autentického JA. Osobitosť morfo-matickej štruktúry nemeckého kompozita je daná neštandardným spojením príslovky *je* (vždy, ustavične) so zastaraným substantivizovaným privlastňovacím zámenom *meinig* (to, čo je vždy moje) a so slovo tvorným formantom *-keit*, ktorým sa celý výraz substantivizuje. Príslovkou *je* sa významovo fixuje trvalá prítomnosť JA a depronomináliom *meinig* sa signalizuje relačnosť ľudského subjektu k sebe samému. V *Jemeinigkeit* je uchopená dominantná povahová črta pobytu – sebareflexívnosť a z nej odvodená sebainterpretatívnosť.

Jemeinigkeit je slovo tvornou analógiou k deadjektívu *Jeweiligkeit* („jeweilig“: dnešný, aktuálny, terajší). Konštituovanie nového významu je docielené v sémantickej rovine špecifikáciou, zosobnením a zovšeobecnením, v rovine formálnej kompozično-derivačným postupom, základom ktorého je atypická konfigurácia lexikálnych jednotiek súčasného a staršieho inventára nemeckej slovnéj zásoby. V českom preklade sa *Jemeinigkeit* substituuje dvojslovným výrazom *vždy moje* – dochádza tu k slovnodruhovej transpozícii. Domnievame sa, že českí prekladatelia daný existenciál ponímali ako univerbizované substantívne pomenovanie, preto sa v českom náprotivku nezachováva slovnodruhová príslušnosť.

3.4. Vorhandenes – Zuhandenes. Sémanticky nezvyčajné termíny reprezentujú aj viaceré súvzťažné a opozičné terminologické páry. Dvojicou termínov *das Vorhandene/das Zuhandene*¹² sa označujú dva odlišné druhy súcien. V českom preklade im zodpovedajú dvojslovné pomenovania *výskytové jsoucno* a *příruční jsoucno*. *Das Vorhandene* ako súhrnné pomenovanie všetkých vecí, ktoré sa nachádzajú v každodennom živote človeka, navrhuje Holata ([7], 348) substituovať dvojslovným výrazom *vyskytující sa súcno*. Primeranejší je výraz *výskytové súcno*, zhodný s českým náprotivkom. *Das Zuhandene* je súhrnným pomenovaním praktických predmetov, ako sú nástroje, náradie, riad, ktoré človek používa denne pri svojej práci. Holata ho substituuje opäť dvojslovným výrazom *úžitkové súcno*. Ak by sme prijali Valehrachov neologizmus *jestvujícíno*, citovane existenciály by sa v súlade s Heideggerovým výkladom dali substituovať pomenovaniami *výskytové jestvujícíno/úžitkové jestvujícíno*.

4. Etymóny ako východisko terminologizácie. Špecifický „etymologický“ prístup,

¹² Uvedené existenciály slúžili Heideggerovi ako pomenovací základ pre početné deriváty: jednoslovné termíny (*Vorhandenheit, Zuhandenheit*), kompozitá (*Zusammenvorhandensein, Dingvorhandenheit, Zeugzuhandenheit*) a združené pomenovania (*das nächstzuhandene Seiende*).

ktorým Heidegger tvorí neosémantizmy na základe genetickej motivácie, t. j. využívaním genealógie slov, „oživovaním“ pôvodného, resp. skrytého významu slov alebo slovných základov, je v nemeckej filozofii unikátny. Hodnotí sa však ako problematický a sporný, keďže neraz vyúsťuje do porušovania a prekračovania legitímnych možností tvorenia filozofických termínov ([9], 36; [11], 740). Tento kvázi-etymologický prístup je postavený buď na zámernom zastieraní motivácie, alebo na odkrývaní skrytej motivácie výberom slov, ktorých lexikálny význam ani motivačný význam nie sú zrejmé z morfeatickej štruktúry termínu. Pochopenie významu termínu je často výrazne sťažené, čo spôsobuje problémy aj pri jeho transfere do cieľového jazyka. „Zradnosť“ tohto prístupu, jeho „manipulatívnosť“ (porovnateľná s Nietzscheho ambíciami vo vzťahu k čitateľovi) sa v plnej miere prejavuje najmä pri nedostatočnej senzitivnosti k spravidla skrytým subtilnostiam významových nuansí príslušných nemeckých existenciálov, vyplývajúcich nielen z ich genetickej podmienenosti.¹³

4.1. Unheimlichkeit. V terminologickej produkcii M. Heideggera sa stretávame s motivovanými termínmi s rôznym stupňom opisnosti: od transparentnej až po zastretú motiváciu. Analýzou existenciálu *Unheimlichkeit* dospejeme k dvom objektívne možným interpretáciám, ktoré korešpondujú s Heideggerovou myšlienkovou konštrukciou. Ak vychádzame z fundujúceho slova „unheimlich“ so základným významom „príšerný“, „hrôzostrašný“, potom deadjektívum *Unheimlichkeit* má motivačný význam, ktorý sa dá opísať motivačnou formulou „to, čo sa vzťahuje na pocit veľkého strachu“. Lexikálny a motivačný význam sú tu v súlade a motív pomenovania je zreteľný. Heidegger však používa *Unheimlichkeit* aj v zmysle „Heimlosigkeit“. Pomenúva ním existenciálny modus, ktorého význam osvetľuje v texte opisným synonymickým výrazom „das Nicht-zuhause-sein“ ([3], 188). Motivantom je tu lexikálna jednotka „heim“ s významom „domov“, resp. „heimlich“ s pôvodným významom „domovský“. Vzhľadom na fundujúce slovo zodpovedá *Unheimlichkeit* motivačnej definícii „to, čo sa vzťahuje na pocit straty domova“. V tomto prípade motivačný význam je zastretý, nedá sa bezprostredne odvodiť z morfeatickej štruktúry, čo značne sťažuje identifikáciu významu.

4.2. Zeug – Kunst. Na prvý pohľad by sa mohlo zdať, že nekonvenčné pomenovania *Kunst* a *Zeug* sa konštituovali podobne ako *Lebnis* (*Lebnis* ← *Erlebnis*) na základe spätnej derivácie (*Zeug* ← *Werkzeug*, *Kunst* ← *Zukunft*). Pozornejším skúmaním sme však dospeli k poznaniu, že obe lexémy boli súčasťou stredohornonemeckej slovnej zásoby a v súčasnosti sa zatrieďujú do vrstvy zastaraných slov. Bežné apelatívum „die Kunst“ je deverbatívum utvorené z nemeckého infinitívu „kommen“ (prísť) a z aktívnej vrstvy súčasnej nemčiny sa vytratilo. Vyskytuje sa už len v zložených slovách typu *Ankunft*, *Unterkunft*, *Zusammenkunft*. Termín *Kunst* využíva Heidegger na explikáciu temporality ľudského bytia vo vzťahu k budúcnosti, pričom budúcnosť nechápe v bežnom význame ako prítomnosť, ktorá ešte nenastala, ale ako proces približovania sa ľudskej bytosti k sebe samej vo svojom autentickom možnom bytí. Nazdávame sa, že vhodným slovenským ekvivalentom by bolo *nastávanie*, ktoré, podobne ako český substituent *přicházení*,

---

¹³ Napríklad termín *Vorwurf* nepoužíva Heidegger v bežnom význame (výčitka), ale jeho význam odvodzuje zo slovesného základu „vorwerfen“ (predhodiť), čím dochádza k zmene významového jadra termínu, a teda k umelému zastieraniu sémantickej súvislosti termínu a bežného apelatíva.

reflektuje motiváciu slova i neukončenosť deja.

Fundujúcim slovom vo vzťahu k *Zeug* je substantívum „das gezeug(e)“, ktoré sa používalo v základnom význame „nástroj“, „nádrie“, „náčinie“. Heidegger zavádza termín *Zeug*¹⁴ ako pojem všeobecný, nadradený všetkým konkrétnym druhom nástrojov. Bežné apelatívum „das Zeug“ patrí v súčasnej nemčine do inventára lexikálnych prostriedkov hovorového štýlu s pejoratívnym významom „haraburda“. Pôvodný význam (nástroj, nádrie, náčinie) sa spája so štylisticky neutrálnym výrazom „das Werkzeug“. Bežné apelatíva „das Zeug“ a „das Werkzeug“, patriace do rozličných období vývinu jazyka, majú zhodný význam, keďže pomenúvajú ten istý denotát. Rovnozvučné lexémy – základná jednotka „das Werkzeug“ a nadstavbová jednotka *das Zeug* – majú u Heideggera status funkčne odlišnej dvojice slov s rozličným stupňom abstraktnosti.

5. Zeitlichkeit zeitigt sich. Ako sme už uviedli, pri produkcii terminologických neologizmov sa Heidegger opiera o staršie výrazové prostriedky zachytené vo výkladovom slovníku bratov Grimmovcov. Čerpajúc z pôvodnej sémantiky bežných slovo-polysémantov uspošobuje ich význam vlastnej ideovej koncepcii. Na tomto základe a pod vplyvom komunikačných potrieb konštituuje popri substantívnych termínoch aj slovesá s terminologickou platnosťou (*ahnen, mit-ahnen, mitbegegnen, unverweilen, welten*; ([14], 53). Niektoré z nich zapája do sémanticky i formálne nekonvenčných dvojslovných konštrukcií typu *die Zeitlichkeit zeitigt sich, das Nichts nichtet, das Wesen west, das Ding dingt*.¹⁵ Neznalosť pôvodnej motivácie slovesných derivátov v svojráznych predikatívnych syntagmách nepriaznivo pôsobí pri dešifrovaní ich významu. Mystifikujúco vplýva i totožný koreň oboch komponentov syntagmy – substantíva a neosobného slovesa.

V kontexte týchto súvislostí vystupuje ešte jeden dôležitý fakt: v *Sein und Zeit* sa objavuje paralelne zvrtný i nezvrtný tvar slovesa (*sich*) *zeitigen*. Diferenčným znakom nie je len morféma „sa“. Dané slovesá sú aj jednotkami rôznych funkčných vrstiev, majú odlišný pôvod i motiváciu. Lexéma *zeitigen* zo súčasného fondu spisovnej nemčiny má bežný význam „rezultovať“, „vyplývať“. Pôvodný význam rovnouzvučnej lexémy nezvrtného tvaru je zrieť, dozrievať. Pomenovanie *sich zeitigen* má špecifický terminologický význam a v syntagme *die Zeitlichkeit zeitigt sich* vzťahuje na prvý člen skladu príznačnosť. *Časovosť*, ako vyplýva aj z českého prekladu, má vlastnosť „časit“, „časit se“.¹⁶ Inventár súčasnej slovenčiny má k dispozícii dve slovesá s rovnakým koreňom, ktoré by pri hľadaní domáceho náprotivku k nemeckému (*sich*) *zeitigen* prichádzali do úvahy: „časit sa“ (vyjasňovať sa vo vzťahu k počasiu) a „časovať“ (nastavovať na určený

¹⁴ Český náprotivok *prostředek* významovo korešponduje s nemeckým termínom, dobre vystihuje relevantnú významovú zložku, ktorú v citovanom kontexte zastupuje opisný kontextový výraz „etwas, um zu“ (nato, aby).

¹⁵ Usudzujeme, že uvedené predikatívne syntagmy tvoril Heidegger analogicky k zvukovým štylistickým figúram typickým pre poéziu. Základom paronymických zvukových väzieb je spájanie slov odvodených z rovnakého kmeňového základu.

¹⁶ Variabilné použitie slovesa s morféom „sa“ i bez nej korešponduje s nemeckými exemplifikačnými kontextmi. Na porovnanie uvádzame český preklad.

„Die Zeitlichkeit »ist« überhaupt kein Seiendes. Sie ist nicht, sondern zeitigt sich“ ([3], 328). *Časovosť není vůbec žádné jsoucno. Není, nýbrž se časí* ([4], 360).

„Zeitlichkeit zeitigt und zwar mögliche Weisen ihrer selbst“ ([3], 328) *Časovosť časí, plodí možné způsoby sebe samé* ([4], 360).

čas). Usudzujeme, že druhý ekvivalent (*čas sa časuje, čas časuje*) koreluje s Heideggerovou koncepciou a tematickou osnovou a vzhľadom na konkrétne kontextové použitia vyhovuje lepšie ako „časit“.

Analogicky je utvorený aj výraz *das Nichts nichtet* (nič ničuje) v diele *Was ist Metaphysik?*. V oboch metaforických kontextoch zaujme personifikácia abstraktných termínov. Slovesný derivát *wesen* v syntagme *das Wesen west* je geneticky motivovaný a autor ho používa v pôvodnom lexikálnom význame „žiť“, „existovať“.¹⁷ Vari najextrémnejšie pôsobí spojenie *das Ding dingt*. Nominačným špecifikom Heideggerovho termínu *Ding* je to, že nepomenúva tradičný filozofický pojem VEC, ale na pozadí platónskeho *pragma* utvára pomenovanie s novým obsahom.¹⁸ Premieta sa doň základná vlastnosť veci – praktickosť a užitočnosť. S *Ding* sa spája aj riešenie najrozličnejších ľudských problémov. Relevantným významotvorným činiteľom tu je pôvodný význam starohornonemeckého apelatíva „thing“ (súd, zhromaždenie slobodných mužov). V horizonte existenciálnej analýzy veci nie sú entitami, *nie sú*, ich súcno je determinované pobytom. Veciam so zreteľom na ich prospešnosť a upotrebitelnosť je imanentný istý druh potenciálnej „aktivity“. Dokladom toho je aj činnosť sloveso *dingen*. Pôvodný význam desubstantívneho slovesa možno vyjadriť formulkou „vziať do služby“, „prerokovať pred súdom“. Reflektujúc genetický významový potenciál slovesa Heidegger ho v intenciách špecifickej tematizácie nanovo sémanticky štruktúruje a terminologizuje.

Bez poznania koncepčných a etymologických súvislostí by nebola možná korektná interpretácia spojenia *das Ding dingt*. Jeho translácia je však viac než pochybná. Vynára sa tu zásadná otázka: Možno danú syntagmu substituovať domácim náprotivkom? Slovesný derivát s totožným koreňom „vecit“ nedáva zmysel. Dalo by sa uvažovať o slovesnom náprotivku „zvecňovať“ (*vec zvecňuje*). Očividne tu narážame na neprekonateľnú systémovú prekážku. Uspokojivú odpoveď by mohla dať kontextová analýza, pri ktorej by sa zohľadnila aj významová diferenciacia súvzťažných termínov *Ding, Zeug, Sache* a *Gegenstand*.

6. Záver. Cieľom predloženej state bolo sprostredkovať predstavu o Heideggerovom špecifickom prístupe k tvoreniu neologizmov. Na príkladoch zo *Sein und Zeit* sme ilustrovali hlavné tendencie spolu s reprezentatívnymi postupmi a spôsobmi terminologizácie. Naznačili sme, že Heidegger prispôbil svojim diskurzným zámerom aj svoj filozofický jazyk. V pozadí vysoko kreatívneho, ba až fetišizujúceho prístupu k jazyku a k tvoreniu termínov je kritika metafyzickej tradície a radikalizácia ontologickej otázky bytia človeka a s ňou spätá reštitúcia základných pojmov. Na nápadnej osobitosti, autonómnosti a autorskej singularnosti neologizmov sa významnou mierou podieľajú jednak dobová kultúra, jednak jazykové a národné uvedomenie tohto nemeckého filozofa.

Terminologická produkcia M. Heideggera vyvoláva obdiv (o jeho filozofickom diele sa hovorí ako o fascinujúcom fenoméne a Heideggera prirovnávajú k P. Picasovi) i kritiku. Oponenti mu vyčítajú zneužívanie a neprirodzenosť jazyka, patologickú hypermotivá-

¹⁷ Terminologický neologizmus „wesen“ je pevnou zložkou Heideggerovho terminologického systému. V tom istom význame sa s ním stretávame aj v iných dielach. Porov. *Das Ding* (1950): „Der Krug west als Ding. Der Krug ist der Krug als ein Ding. Wie aber west das Ding?“

¹⁸ „Dinge«: πράγματα, d. i. das, womit man es im besorgenden Umgang (πραξις) zu tun hat“ ([3], 68).

ciu ako prejav pseudoetymologizácie, nezrozumiteľnosť a nepreložiteľnosť. Syntetizujú možno konštatovať, že Heideggerov terminologický systém ponúka široký diapazón sémantických a tvarových neologizmov. Pri ich konštituovaní vychádza takmer výhradne zo zaužívaných a zastaraných bežných apelatív. Veľmi účinne využíva synchronnu a genetickú motiváciu, viaceré sémantické postupy a slovotvorné spôsoby, čerpajúc z bohatého inventára produktívnych, poloproduktívnych i neproduktívnych afixov. Heideggerovým špecifikom je produkcia „nekonečných“ slovotvorných radov, resp. kombinácií slovotvorných paradigiem a slovotvorných hniezd.

Každý pokus preložiť Heideggerovo dielo je spätý s nepretržitým, úporným prekonávaním najrôznejších jazykových úskalí a bariér. Z perspektívy potenciálnej úspešnosti prekladu je nevyhnutné rešpektovať jestvujúcu asymetriu medzi východiskovým a cieľovým jazykom a prihliadať na štruktúrne vlastnosti národného jazyka. Prekladateľ musí byť pripravený hľadať kompromisné riešenia: Zachovať invariantnosť významu znamená v nejednom prípade nevyhnutnosť zriecť sa slova a uspokojiť sa s výrazovým posunom. V tomto zmysle Heideggerov jazyk je nielen kľúčom k špecifickému svetu bytia človeka, ale aj stále aktuálnou výzvou pre prekladateľov sústavne a systematicky prekladať jeho dielo a sprístupňovať ho širokej filozofickej verejnosti.

LITERATÚRA

- [1] ADORNO, T.: *Gesammelte Schriften*. Digitale Bibliothek Bd. 97. Berlin: Directmedia 2003.
- [2] FIGAL, G.: *Heidegger zur Einführung*. Hamburg: Junius Verlag 2000.
- [3] HEIDEGGER, M.: *Sein und Zeit*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag 1967.
- [4] HEIDEGGER, M.: *Bytí a čas*. Praha: Oikymenh 1996.
- [5] HEIDEGGER, M.: *Was ist Metaphysik?* Gesamtausgabe. Bd. 9. Wegmarken: Klostermann 1976, s. 103 – 123.
- [6] HOLATA, L.: Človek jako existence a jako věc. In: *Zborník ústavu marxizmu-leninizmu Univerzity Komenského*, roč. III, 1972, s. 141 – 155.
- [7] HOLATA, L.: Ku kritike Heideggerovej koncepcie človeka. In: *Filozofia*, 1972, s. 347 – 357.
- [8] HOLATA, L.: Kritika existencialistickej kritiky naturalistického chápania človeka. In: *Zborník ústavu marxizmu-leninizmu Univerzity Komenského*, roč. IX – X – XI, Bratislava 1983, s. 69 – 87.
- [9] KAINZ, F. *Philosophische Etymologie und historische Semantik*. Wien: Hermann Böhlaus 1969.
- [10] LETTOW, S.: *Die Macht der Sorge. Die philosophische Artikulation von Geschlechterverhältnissen in Heideggers „Sein und Zeit“*. Tübingen: Edition Diskord 2001.
- [11] MÜNZ, T.: Problém jazyka a prekladu v Heideggerovej filozofii. In: *Filozofia*, roč. 44, č. 6, 1989, s. 740 – 745.
- [12] MÜNZ, T.: Kann man Heidegger ins Slowakische übersetzen? In: D. Papenfuss, O. Pöggeler (Hg.): *Zur philosophischen Aktualität Heideggers*, Bd. 3. Frankfurt: Klostermann 1992, S. 160 – 164.
- [13] NOVOSÁD, F.: *Pozvanie k Heideggerovi*. Bratislava: Archa 1995.
- [14] SCHÖFER, E.: *Die Sprache Heideggers*. Pfullingen: Verlag Günther Neske 1962.
- [15] WANDRUSKA, M.: *Etymologie und Philosophie*. In: Wartburg, W.: *Etymologica*. Tübingen: Niemeyer 1958.

- [16] WUCHTERL, K.: *Bausteine zu einer Geschichte der Philosophie des 20. Jahrhunderts*. Wien: Verlag Paul Haupt 1995.
- [17] HOLATA, L.: O prekladaní diel klasikov marxizmu-leninizmu do slovenčiny. In: *Filozofia*, 45, 1990, č. 1, s. 72 – 80.
- [18] ANZENBACHER, A.: *Úvod do filozofie*. Praha: SPN 1990.
- [19] HEIDEGGER, M.: Bytie a čas. Úvod. Výklad otázky zmyslu bytia. I. kap.: Nevyhnutnosť, štruktúra a prednosť otázky bytia. (Prel. B. Valehrach). In: *Antológia z diel filozofov. Pragmatizmus, realizmus, fenomenológia, existencializmus*. Bratislava: EPOCH 1969.

PhDr. Renáta Kanichová, PhD.
Katedra jazykov FiF UK
Gondova 2
818 01 Bratislava 1
SR